

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

TALABALARNING ILMIY-TADQIQOT FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Beknazarova Saida Safibullayevna

Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

Nomozova Noiba Zayniddin qizi

Toshkent davlat texnika universiteti

Annotatsiya

Oliy ta'lim tizimida talabanning ilmiy-tadqiqot faoliyatiga munosabati ko'pincha uning kurs ishi, bitiruv malakaviy ishi, tezis yoki maqola tayyorlay olish darajasi bilan baholanadi. Aslida esa tadqiqotchilik faoliyati bu natijalardan ancha oldin boshlanadigan, talabanning o'quv materialiga munosabati, savol qo'yish odati, dalil bilan taxminni farqlashi, mavjud ilmiy qarashlarga tanqidiy yondashishi va mustaqil xulosa chiqarishga ehtiyoj sezishi bilan bog'liq murakkab pedagogik hodisadir. Mazkur maqolada talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish masalasi faqat ilmiy ish yozish texnologiyasi doirasida emas, balki oliy ta'lim jarayonining mazmuniy va metodik tashkil etilishi bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida pedagogik kuzatishlar, ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy yondashuv, nazariy umumlashtirish va metodik modellashtirish usullaridan foydalanildi. Talabanning ilmiy faoliyatga kirib kelishi birdaniga mustaqil tadqiqot olib borishdan boshlanmasligi, aksincha, o'quv mashg'ulotlari tarkibida ilmiy savolni ilg'ash, manbalarni solishtirish, mavjud xulosaning ishonchliligini tekshirish, kichik hajmdagi kuzatish yoki ma'lumot tahlilidan boshlab shakllantirilishi zarurligi asoslandi. Ilmiy rahbarning vazifasi tayyor xulosa berish emas, talabanning xulosaga qanday kelishini boshqarishdan iborat ekanligi, ilmiy-tadqiqot kompetensiyasini rivojlantirish esa talabanning

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

mustaqillik darajasini bosqichma-bosqich oshirishga tayanganida samarali bo'lishi ko'rsatildi. Maqolada tadqiqotchilikni alohida to'garak yoki tanlov doirasida olib boriladigan faoliyat sifatida emas, har bir fan mazmuniga singdirilishi mumkin bo'lgan intellektual faoliyat shakli sifatida qarash taklif etiladi.

Kalit so'zlar: talaba, ilmiy-tadqiqot faoliyati, tadqiqotchilik kompetensiyasi, oliy ta'lim, ilmiy tafakkur, metodologik tayyorgarlik, ilmiy rahbarlik, akademik yozuv, mustaqil ta'lim, tadqiqot metodikasi, ilmiy refleksiya.

KIRISH

Oliy ta'limning kundalik amaliyotiga e'tibor qaratilganda bir qarama-qarshilik yaqqol ko'zga tashlanadi: talabaning mustaqil fikrlashi, yangicha yondashuvi va tadqiqotchilik qobiliyati ta'limning muhim natijalaridan biri sifatida e'tirof etiladi, biroq dars jarayoni ko'p hollarda hali ham tayyor bilimni o'zlashtirish, qayta bayon qilish va o'qituvchi kutayotgan javobni topishga yo'naltiriladi. Talaba ma'ruzada ma'lum nazariyani eshitadi, seminar mashg'ulotida uni takrorlaydi, yakuniy nazoratda esa mazkur bilimni qay darajada eslab qolganini namoyon etadi. Bunday ta'lim o'z vazifasini butunlay bajarmaydi, deb aytish noto'g'ri bo'lar edi, chunki har qanday mutaxassislikda zarur fundamental bilimlar mavjud. Muammo boshqa joyda: bilimning o'zi talabaning ilmiy fikrlashini avtomatik ravishda shakllantirib qo'ymaydi. Ilmiy fikrlash talaba ma'lum bir fikrni nega to'g'ri deb hisoblashini so'ray boshlaganida, manbalar o'rtasidagi tafovutni sezganida, muallif keltirgan xulosaga boshqa dalil bilan qarshi chiqish mumkinligini anglaganida va eng muhimi, tayyor savolga javob topishdan ko'ra savolning o'zini to'g'ri qo'yish qiyinroq ekanligini tushuna boshlaganida yuzaga keladi. Shu nuqtada ilmiy-tadqiqot faoliyati ta'limning alohida qo'shimchasi emas, uning intellektual davomiga aylanadi. Hozirgi oliy ta'limda talabani ilmiy izlanishga tayyorlash

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

masalasining dolzarbligi faqat ilm-fan rivoji bilan belgilanmaydi. Zamonaviy kasbiy faoliyatning o‘zi mutaxassisdan yangi vaziyatni tahlil qilishni, turli manbalardan olingan ma’lumotlarni tekshirishni, qarorni asoslashni, tajriba natijalarini qiyoslashni va noaniqlik sharoitida mas’uliyatli xulosa chiqarishni talab qilmoqda. Bu xususiyatlarning barchasi mohiyatan tadqiqotchilik tafakkurining ko‘rinishlaridir. Demak, ilmiy faoliyatga tayyorlangan talaba faqat kelajakda magistratura yoki doktoranturada o‘qishi mumkin bo‘lgan shaxs sifatida emas, o‘z kasbiy faoliyatida dalillarga asoslangan qaror qabul qila oladigan mutaxassis sifatida ham ahamiyatlidir. Amaliyotda esa talabalarning ilmiy faoliyatga kirib kelish vaqti ko‘pincha kechiktiriladi. Talaba bir necha semestr davomida asosan reproduktiv topshiriqlarni bajarib keladi-da, keyin undan birdaniga kurs ishi yoki maqola doirasida muammoni asoslash, ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, tadqiqot metodini tanlash va mualliflik xulosasiga kelish talab qilinadi. Bu vaziyatda ilmiy ish ko‘pincha mazmun yaratishdan ko‘ra talabni bajarish vositasiga aylanib qoladi. Talaba uchun “ilmiy ish” deganda mavzu nomi, reja, bir necha iqtibos, foydalanilgan adabiyotlar va xulosa tushunilishi mumkin. Holbuki, haqiqiy tadqiqotda bu qismlar tashqi shakl bo‘lib, asosiy jarayon muammoni anglash, dalil topish va o‘z pozitsiyasining chegaralarini tushunishdan iborat. Shuning uchun talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish metodikasini qayta ko‘rib chiqishda “qanday qilib ilmiy maqola yozdirish mumkin?” degan savoldan avval “qanday qilib talabada tadqiqotchi sifatida fikrlash ehtiyojini uyg‘otish mumkin?” degan masalani qo‘yish maqsadga muvofiqdir. Ushbu maqolaning maqsadi ham talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatini bosqichma-bosqich shakllantirishga xizmat qiluvchi metodik shartlarni aniqlash, ta’lim jarayoni bilan ilmiy izlanish o‘rtasidagi tabiiy bog‘liqlikni asoslash va ilmiy rahbarlikning mazmunini talabaning mustaqil fikrlashi nuqtai nazaridan qayta talqin qilishdan iborat.

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

Adabiyotlar tahlili

Talabaning tadqiqotchilik faoliyati masalasi pedagogik adabiyotlarda turlicha termin va konsepsiyalar doirasida yoritilgan bo'lsa-da, ularning aksariyatini birlashtirib turadigan fikr bilimni tayyor shaklda egallash bilan bilimning qanday hosil bo'lishini tushunish o'rtasidagi farq bilan bog'liqdir. John Deweyning reflektiv tafakkurga oid qarashlari aynan shu masalaga erta e'tibor qaratgan nazariy yondashuvlardan biri hisoblanadi. Dewey uchun fikrlash inson oldida oddiy javobi mavjud bo'lmagan vaziyat yuzaga kelganida faollashadi; ya'ni muammo tafakkurning tabiiy harakatlantiruvchi kuchiga aylanadi. Bu qarash bugungi oliy ta'lim uchun ham muhim, chunki talaba faqat javob berishga odatlantirilsa, uning bilim doirasi kengayishi mumkin, ammo savol qo'yish qobiliyati yetarlicha rivojlanmaydi. Vygotskiy ta'lim jarayonini insonning ijtimoiy muhit bilan o'zaro munosabatidan ajratmagan holda tushuntiradi va rivojlanishning yaqin zonasi haqidagi g'oyasi murakkab intellektual faoliyatni o'zlashtirishda pedagogik ko'makning qanday tashkil etilishi zarurligini ko'rsatib beradi. Talabaning tadqiqot olib borishi ham shu mazmunda qaralsa, ilmiy rahbarlikning asl vazifasi aniqroq namoyon bo'ladi: yangi boshlagan talaba uchun zarur ko'rsatma va tayanchlar beriladi, biroq tajriba ortgani sayin ular kamayib, mas'uliyat talabaning o'ziga o'tadi. Aks holda, rahbar tomonidan haddan tashqari batafsil boshqarilgan ilmiy ish tashqi jihatdan sifatli ko'rinsa ham, talabaning tadqiqotchilik mustaqilligini rivojlantirmasligi mumkin. Ernest Boyer ilmiy faoliyatni faqat yangi bilim yaratish bilan bog'lamay, bilimlarni integratsiyalash, amaliyotga tatbiq qilish va o'qitishning o'zini ham akademik faoliyatning mazmunli shakllari sifatida ko'rgan. Bu yondashuv talabalar tadqiqotiga nisbatan muhim metodik xulosaga olib keladi: talaba ilmiy faoliyat bilan shug'ullanishi uchun albatta katta ilmiy yangilik yaratishi shart emas; mavjud nazariyalarni yangi vaziyatda solishtirish, muayyan amaliy muammoni ilmiy mezonlar asosida tahlil qilish yoki tanlangan

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

usulning samaradorligini kichik tajriba doirasida tekshirish ham haqiqiy tadqiqotchilik tajribasini hosil qilishi mumkin. Healey va Jenkins oliy ta'limda tadqiqot bilan o'qitishning o'zaro bog'liqligini tahlil qilib, talabani tadqiqot natijalarining oddiy iste'molchisi sifatida qoldirmasdan, uni ilmiy jarayonning ishtirokchisiga aylantirish zaruratini asoslagan. Ularning qarashlari ayniqsa amaliy ahamiyatga ega, chunki ko'plab ta'lim dasturlarida ilm-fan mazmunan o'qitiladi, ammo ilmiy faoliyatning o'zi kam mashq qilinadi. Talaba ma'lum tadqiqotchilarning nazariyalarini biladi, biroq ushbu nazariyalar qanday savollar, qanday dalillar va qanday metodologik tanlovlar orqali yuzaga kelganini ko'pincha kuzatmaydi. Prince va Felder tomonidan tahlil qilingan induktiv o'qitish metodlari ham tayyor qoidadan misolga emas, muammo yoki kuzatilgan vaziyatdan umumlashmaga harakat qilishning talaba faolligiga ta'sirini ko'rsatadi. Bu yerda muhim jihat metodning nomi emas, bilimni egallash yo'lining o'zgarishidir. Talabaga avval ta'rif berib, keyin misol izlatish bilan avval muammoni ko'rsatib, undan qonuniyatni aniqlashni talab qilish o'rtasida katta metodik farq mavjud. Ikkinchi holatda bilim talabaning intellektual mehnati natijasida paydo bo'lgani sababli uning mazmuni chuqurroq anglanadi. Undergraduate research masalasiga bag'ishlangan ishlarda, jumladan Lopatto tadqiqotlarida, talabalarning real tadqiqot jarayonlariga jalb etilishi ularda fanga qiziqish, ilmiy kasbga moyillik va faol o'rganish bilan bog'liq ijobiy natijalar berishi ko'rsatilgan. Willison va O'Regan tomonidan taklif qilingan tadqiqotchilik ko'nikmalarini rivojlantirish modeli esa talaba faoliyatidagi mustaqillik darajasining asta-sekin o'zgarishiga e'tibor qaratadi. Ushbu nazariy va amaliy qarashlarni umumlashtirganda shunday xulosa kelib chiqadiki, tadqiqotga o'rgatish alohida metodlarni yodlatish emas, balki talabaning noma'lum vaziyat bilan ishlash madaniyatini shakllantirishdir. Shu ma'noda ilmiy-tadqiqot faoliyatining pedagogik qiymati natijaning qanchalik

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

“katta” ekanida emas, talabani o‘sha natijaga qanday intellektual yo‘l olib kelganida namoyon bo‘ladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur ishda talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish masalasi tayyor metodik ko‘rsatmalar majmui sifatida emas, oliy ta‘lim jarayonining ichki mantiqidan kelib chiqadigan pedagogik hodisa sifatida o‘rganildi. Shu sababli tadqiqot metodologiyasida nazariy manbalarni sharhlash bilan cheklanib qolmasdan, o‘quv jarayonida uchraydigan real pedagogik vaziyatlarni ilmiy jihatdan talqin qilishga e‘tibor qaratildi. Pedagogik va metodik adabiyotlar mazmunini qiyosiy o‘rganish, nazariy umumlashtirish, konseptual tahlil, faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuv hamda metodik modellashtirish asosiy usullar sifatida tanlandi. Talabanning tadqiqotchilik qobiliyatini baholashda faqat uning yozgan ilmiy ishiga qarash cheklangan yondashuv ekanligi hisobga olindi, chunki tayyor matnning tashqi sifati bilan talabanning o‘zlashtirgan tadqiqotchilik tajribasi har doim ham bir-biriga mos kelavermaydi. Shu bois tahlilda talabanning ilmiy savolni mustaqil qo‘ya olishi, muammoning chegarasini anglash darajasi, manbalarni tanlash sababini tushuntirishi, metodni tadqiqot maqsadiga mos ravishda tanlay olishi, to‘plangan ma‘lumotlarga haddan tashqari keng xulosa yuklamasligi va o‘z ishining zaif jihatlarini tan ola bilishi muhim ko‘rsatkichlar sifatida qaraldi. Metodik jihatdan tadqiqotchilikni rivojlantirishning eng tabiiy yo‘li talabanning hozirgi imkoniyati bilan undan kutilayotgan ilmiy mustaqillik o‘rtasidagi masofani asta-sekin qisqartirishdir. Birinchi kurs talabasidan mustaqil tadqiqot konsepsiyasini ishlab chiqishni talab qilish metodik jihatdan ortiqcha bo‘lishi mumkin, biroq unga ikki muallifning qarashini solishtirish, berilgan statistik ma‘lumotdan qanday savollar kelib chiqishini aniqlash, darslikdagi xulosani boshqa manba bilan tekshirish yoki bir ilmiy maqolaning maqsadi va xulosasi

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish topshirig'ini berish mumkin. Bunday kichik topshiriqlarning ahamiyati shundaki, talaba tadqiqotchilikni katta hajmdagi alohida ilmiy ish emas, fikrlashning muayyan tartibi sifatida idrok eta boshlaydi. Keyingi bosqichlarda topshiriqning hajmini emas, mustaqillik darajasini oshirish zarur. Masalan, talaba dastlab o'qituvchi tanlagan manbalarni qiyoslasa, keyinchalik manbalarni o'zi izlaydi; avval berilgan muammoni tahlil qilsa, keyin muammoning o'zini ajratib ko'rsatadi; boshlang'ich bosqichda metodni o'qituvchi tavsiya qilsa, yuqori bosqichda talaba turli metodlar orasidan tanlov qilib, nega aynan shu usulni qo'llaganini asoslaydi. Mazkur jarayonda ilmiy rahbarlik alohida metodik ahamiyatga ega. Rahbar talabaning matnini to'liq qayta ishlab berishi, mavzuni o'zi shakllantirishi yoki xulosani oldindan belgilashi mumkin, biroq bunda tayyor ish paydo bo'lsa-da, tadqiqotchi shakllanmaydi. Samarali rahbarlik, aksincha, talabaning intellektual mas'uliyatini saqlab qoladi. Rahbarning "bu joyni shunday yozing" degan ko'rsatmasidan ko'ra "bu xulosaga qaysi dalil asos bo'lmoqda?", "agar qarama-qarshi natija uchrasa, sizning fikringiz o'zgaradimi?", "tanlangan metod aynan nimani o'lchay oladi, nimani o'lchay olmaydi?" kabi savollari ko'proq rivojlantiruvchi ta'sirga ega. Tadqiqot metodologiyasida shu tamoyil asosiy mezon sifatida qabul qilindi: pedagogik yordam talabaning ishini yengillashtirishi emas, uning fikrlashini chuqurlashtirishi kerak.

Natijalar

Tahlil natijalari talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirishda eng ko'p uchraydigan muammo ilmiy ishning o'zi bilan tadqiqotchilik faoliyatining tenglashtirilishidan kelib chiqishini ko'rsatdi. Ilmiy maqola yozgan talaba har doim ham tadqiqot olib borishni o'rgangan bo'lmaydi; aksincha, hali maqola yozmagan talaba muammoni kuzatish, dalillarni qiyoslash va asoslangan savol qo'yish orqali tadqiqotchilikning muhim elementlarini egallagan bo'lishi mumkin. Shu sababli

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

ilmiy faoliyatni baholashda “qancha ish yozildi?” degan mezondan “talabaning fikrlash usulida nima o‘zgardi?” degan mezonga o‘tish zarur. Tadqiqot davomida shakllangan metodik model talabaning ilmiy rivojlanishini alohida bosqichlarga sun’iy ajratishdan ko‘ra uning mustaqillik darajasi bilan kuzatishni maqsadga muvofiq deb ko‘rsatdi. Dastlab talaba ilmiy matnni oddiy axborot manbasi sifatida o‘qiydi. O‘qituvchining tegishli savollari orqali u muallifning qanday masalani hal qilayotganini, nima sababdan aynan shu dalillarni tanlaganini va xulosa qanchalik asosli ekanini ko‘ra boshlaydi. Keyinchalik talaba o‘z qiziqish doirasida kichik muammoni ilg‘aydi, manbalar orasidagi tafovutni kuzatadi yoki amaliyotdagi holatning nazariy izohga to‘liq mos kelmasligini sezadi. Tadqiqotchilikning chinakam boshlanish nuqtasi aynan shu yerda namoyon bo‘ladi, chunki talaba endi tayyor savolga javob izlamaydi, balki o‘zi uchun ilmiy savol shakllantiradi. Kuzatishlar shuni ko‘rsatadiki, o‘qituvchi tomonidan berilgan “maqola yozish” topshirig‘i talabaning ilmiy faolligini har doim ham oshirmaydi, lekin “bir muammoni ikki xil nazariy yondashuv orqali tushuntiring”, “tanlangan xulosaga qarshi dalil toping”, “ushbu natijani boshqa guruhda tekshirsangiz, nimasi o‘zgarishi mumkin?” kabi vazifalar tadqiqotchilik fikrini faollashtiradi. Bunday topshiriqlarda talaba natijani yodlab emas, fikrlash orqali olishi kerak bo‘ladi. Yana bir muhim natija shundan iboratki, ilmiy faoliyatga qiziqish faqat rag‘bat, tanlov, konferensiya yoki sertifikat bilan barqaror shakllanmaydi. Tashqi rag‘bat talabaning dastlabki faolligini oshirishi mumkin, ammo tadqiqotga uzoq muddatli munosabat uning o‘zida “men bu masalaning javobini bilishni istayman” degan ichki ehtiyoj paydo bo‘lganda yuzaga keladi. Shu bois tadqiqotchilikni rivojlantiruvchi metodika qiziqarli mavzuni tanlash bilan cheklanmasligi, talabaning shaxsiy yoki kasbiy tajribasi bilan bog‘liq muammoni ilmiy savolga aylantirishni o‘rgatishi lozim. Natijalar ilmiy rahbarning talaba faoliyatiga aralashuv miqdori ham muhim ekanligini ko‘rsatdi. Juda kam yo‘naltirish

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

tajribasiz talabani metodik noaniqlikda qoldirishi mumkin, juda kuchli nazorat esa uning mustaqilligini susaytiradi. Samarali holat o'rtada joylashgan: rahbar talabani xato qilish imkoniyatini butunlay yo'qotmaydi, lekin xatoning ilmiy sababini anglashga yordam beradi. Ayniqsa, natija kutilganidek chiqmagan vaziyatlarda talabaga "noto'g'ri bajardingiz" deyishdan ko'ra natijaning nega boshqacha chiqqanini muhokama qilish tadqiqotchilik madaniyati uchun foydaliroqdir. Fan tarixida ham muhim ilmiy natijalar ko'pincha oldindan belgilangan taxminning tasdiqlanishidan emas, kutilmagan natijani to'g'ri talqin qilishdan kelib chiqqan. Talaba ham tadqiqotning mohiyati doimo o'z gipotezasini isbotlash emasligini erta anglab yetishi lozim. Shuningdek, tahlilda ilmiy faoliyatning raqamli jihati ham hisobga olindi. Hozirgi talaba ma'lumot tanqisligi bilan emas, aksincha, axborotning ortiqchaligi bilan yuzlashmoqda. Shu sababli manbani topishdan ko'ra, uning ilmiy qiymatini ajrata bilish muhimroq bo'lib bormoqda. Qidiruv tizimida birinchi chiqqan ma'lumot bilan ilmiy bazada indekslangan tadqiqotning farqini anglash, maqolaning nashr etilgan yiliga, metodologiyasiga va manbasiga e'tibor qaratish, iqtibos bilan ilmiy dalil o'rtasidagi farqni tushunish talabani tadqiqotchilik savodxonligining ajralmas qismiga aylanmoqda. Natijada talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish uchun fan mazmuniga tadqiqot elementlarini muntazam kiritish, mustaqil fikrlashni talab qiladigan kichik vazifalarni ko'paytirish, ilmiy rahbarlikni tayyor yechim berishdan muammoli muloqotga o'tkazish va baholashda tayyor mahsulot bilan birga tadqiqot jarayonini ham hisobga olish zarurligi aniqlandi.

Muhokama

Olingan natijalarni oliy ta'limning real sharoitiga tatbiq etishda bir masalaga alohida e'tibor berish talab etiladi: talabani ilmiy faoliyatga jalb qilishni faqat uning zimmasiga qo'shimcha yuklama yuklash deb tushunmaslik kerak. Ba'zan

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

“ilmiy faoliyatni kuchaytirish” deganda talabalardan ko‘proq tezis, maqola yoki konferensiya materiallari talab qilinishi nazarda tutiladi. Bunday yondashuv ma’lum tashkiliy natijalarni berishi mumkin, biroq agar unga mos pedagogik tayyorgarlik yaratilmagan bo‘lsa, u ilmiy faoliyatning formallashuviga olib keladi. Talaba ilmiy ishni bilish uchun emas, topshirish uchun yozadi; konferensiyada muhokama qilish uchun emas, sertifikat olish uchun qatnashadi; manbalarni fikrini chuqurlashtirish uchun emas, adabiyotlar ro‘yxatini to‘ldirish uchun izlaydi. Bu holatning oldini olish uchun ilmiy-tadqiqot faoliyati o‘quv jarayonining o‘zidan boshlanishi kerak. Ma’ruzada bir nazariyaning tayyor ta’rifi bilan cheklanmasdan, uning qanday ilmiy muammo sharoitida yuzaga kelgani ko‘rsatilsa, talaba ilmiy bilimning tarixiy va mantiqiy kelib chiqishini anglaydi. Seminar davomida “muallif nima degan?” savoli bilan birga “nega shunday xulosaga kelgan?”, “ushbu fikrning zaif joyi qayerda?”, “boshqa muallif bu masalani qanday ko‘radi?” kabi savollar berilsa, darsning o‘zi kichik tadqiqot maydoniga aylanadi. Amaliy mashg‘ulotlarda talabaga tayyor algoritmnı bajarish bilan birga natijani izohlash, ikki usulni solishtirish yoki yuzaga kelgan xatolikning sababini aniqlash vazifasi yuklansa, kasbiy mashq ilmiy tafakkur bilan bog‘lanadi. Shu nuqtai nazardan qaralganda, tadqiqotchilikni rivojlantirish alohida fan zimmasidagi vazifa emas. “Ilmiy tadqiqot metodologiyasi” fani kerakli tushunchalarni berishi mumkin, biroq talaba boshqa fanlarda ushbu tushunchalarni amalda qo‘llamas, metodologik bilim tezda nazariy ma’lumotga aylanib qoladi. Muammo, maqsad, obyekt, predmet, metod kabi atamalarni yod bilish bilan metodologik tafakkur shakllanmaydi. Talaba maqsad bilan vazifa orasidagi mantiqiy aloqani o‘z tadqiqotida ko‘rganida, noto‘g‘ri tanlangan metod sabab olingan ma’lumotning cheklanganligini sezganida, bir xil faktning turli talqinlarga olib kelishini kuzatganida bu tushunchalar haqiqiy mazmun kasb etadi. Muhokamaning yana bir muhim tomoni akademik yozuv masalasidir. Ilmiy yozuv ko‘pincha grammatika,

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

havola yoki maqola tuzilishi bilan bog‘liq texnik ko‘nikma sifatida o‘rgatiladi. Aslida yaxshi ilmiy matn yaxshi fikrlashning yozma ifodasidir. Agar talabaning ilmiy savoli noaniq bo‘lsa, matni ham tarqoq bo‘ladi; metod tanlovi tushunarsiz bo‘lsa, metodologiya bo‘limi umumiy iboralardan iborat bo‘ladi; natijaning mazmunini o‘zi anglamagan talaba xulosada balandparvoz, ammo dalilsiz jumalarga murojaat qiladi. Demak, akademik yozuvni yaxshilash uchun faqat uslubni emas, fikrlash jarayonini ham yaxshilash zarur. Shu bilan birga, zamonaviy raqamli vositalar, jumladan sun‘iy intellekt texnologiyalarining ommalashuvi mazkur masalaga yangi mazmun kiritmoqda. Talaba uchun matn yaratish texnik jihatdan osonlashmoqda, ammo mazmunning ilmiy mas‘uliyati o‘z kuchini yo‘qotmaydi. Tayyor matn olish imkoniyati oshgani sari manbaning haqqoniyligini tekshirish, keltirilgan fikrning qayerdan olinganini bilish, xulosani o‘z ma‘lumotlari bilan bog‘lash va foydalanilgan vositadan qat‘i nazar, ilmiy javobgarlikni o‘z zimmasida saqlash yanada muhimlashadi. Akademik halollikni faqat plagiat tekshiruv natijasiga bog‘lash bunday sharoitda yetarli emas. Mualliflik — matndagi so‘zlarning kim tomonidan terilganidan ko‘ra, fikr va xulosalar uchun kim ilmiy mas‘uliyat olayotgani bilan belgilanadi. Shu sababli talabani ilmiy faoliyatga tayyorlash metodikasida “matnni qanday yozish?” bilan bir qatorda “o‘z xulosangiz uchun qanday javob berasiz?” degan savol ham mavjud bo‘lishi lozim. Bunday yondashuv tadqiqotchilik faoliyatini texnik ko‘nikmalar majmuidan akademik madaniyat darajasiga olib chiqadi.

Xulosa

Talabalarning ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirishga oid nazariy va metodik tahlil ushbu jarayonni alohida topshiriq, fan yoki ilmiy tadbir bilan chegaralash uning pedagogik imkoniyatlarini sezilarli darajada qisqartirishini ko‘rsatdi. Talaba tadqiqotchi sifatida kurs ishini yozish bosqichida birdan shakllanmaydi. Uning

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

ilmiy qarashlari ancha oldin, oddiy dars vaziyatida “nega?” degan savolga javob izlashidan, bir ma’lumotni boshqasi bilan qiyoslashidan, o‘qituvchi bergan fikrni ham dalil bilan tekshirish mumkinligini anglashidan boshlanadi. Shuning uchun ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirishning eng samarali yo‘li talabani erta bosqichdan ilmiy muammolar bilan yuzlashtirish, biroq bu muammolarning murakkabligini uning tayyorgarlik darajasiga mos ravishda oshirib borishdir. Talabaga birdan mustaqil katta tadqiqot topshirishdan ko‘ra, dastlab ilmiy matndan muammoni topish, keyin manbalarni solishtirish, kichik savol shakllantirish, tegishli dalillar yig‘ish va ularni izohlash kabi vazifalar berilishi metodik jihatdan asosliroqdir. Bunda baholash ham natijaning tashqi ko‘rinishidan talabaning fikrlash sifatiga o‘tishi kerak. Muammo qanday qo‘yildi, manba nega tanlandi, metod nimaga xizmat qildi, olingan natijadan qanday xulosa chiqarish mumkin va qanday xulosani chiqarish mumkin emas — tadqiqotchilik kompetensiyasini aynan shu savollarga javob berish darajasi ko‘rsatadi. Ilmiy rahbar esa bu jarayonda tayyor javoblarning manbai emas, talabaning fikrini tartibga soladigan, zaif nuqtalarni ko‘rsatadigan va mustaqil qarorga kelishiga sharoit yaratadigan ilmiy hamkor sifatida namoyon bo‘lishi lozim. Oliy ta’lim muassasalarida fan dasturlarini shakllantirishda tadqiqot elementlarini muntazam kiritish, seminar va amaliy mashg‘ulotlarda muammoli savollarning ulushini oshirish, kichik tadqiqot topshiriqlaridan foydalanish, ilmiy manbalar bilan ishlashni alohida ko‘nikma sifatida shakllantirish va talaba ilmiy ishlariga jarayon davomida muntazam teskari aloqa berish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, ilmiy natijaga bo‘lgan talabni son ko‘rsatkichlari bilan cheklab qo‘ymaslik kerak. Talabaning bitta puxta o‘ylangan, dalillari aniq va chegaralari anglangan kichik tadqiqoti bir necha formal maqoladan ko‘ra katta pedagogik qiymatga ega bo‘lishi mumkin. Zero, oliy ta’limning vazifasi faqat ilmiy matnlar sonini ko‘paytirish emas, balki ilmiy fikrlash madaniyatiga ega bo‘lgan, o‘z qarorining daliliy asosini tekshira oladigan, ilmiy noaniqlikni tan

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

olishdan cho‘chimaydigan va yangi muammoga tayyor algoritmsiz ham intellektual yondasha oladigan mutaxassisni shakllantirishdan iborat. Ana shunday yondashuvdagina ilmiy-tadqiqot faoliyati talaba hayotidagi majburiy akademik vazifa bo‘lib qolmay, uning kasbiy va intellektual rivojlanishining tabiiy ehtiyojiga aylanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF–5847-son Farmoni. O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi.
2. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ–637-son “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni.
3. Boyer, E. L. Scholarship Reconsidered: Priorities of the Professoriate. Princeton: Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching, 1990.
4. Brew, A. Research and Teaching: Beyond the Divide. London: Palgrave Macmillan, 2006.
5. Dewey, J. How We Think: A Restatement of the Relation of Reflective Thinking to the Educative Process. Boston: D. C. Heath and Company, 1933.
6. Healey, M., Jenkins, A. Developing Undergraduate Research and Inquiry. York: Higher Education Academy, 2009.
7. Kuh, G. D. High-Impact Educational Practices: What They Are, Who Has Access to Them, and Why They Matter. Washington, DC: Association of American Colleges and Universities, 2008.
8. Lopatto, D. Undergraduate research experiences support science career decisions and active learning. CBE—Life Sciences Education. 2007. Vol. 6, No. 4. P. 297–306.

Global Conference on Multidisciplinary Research and Innovation

Hosted Online from Berlin, Germany

Date: 2nd June, 2026

Website: <https://econferencia.com>

9. Prince, M. J., Felder, R. M. Inductive teaching and learning methods: Definitions, comparisons, and research bases. *Journal of Engineering Education*. 2006. Vol. 95, No. 2. P. 123–138.
10. Vygotsky, L. S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
11. Willison, J., O'Regan, K. Commonly known, commonly not known, totally unknown: A framework for students becoming researchers. *Higher Education Research & Development*. 2007. Vol. 26, No. 4. P. 393–409.
12. OECD. *Future of Education and Skills 2030: OECD Learning Compass 2030*. Paris: OECD, 2019.